

Visuaalsest identiteedist Eesti tervishoius I

Margus Ulst

Missugused on kujundid ja märgid, millega Eestis tähistatakse tervishoiuasutusi? Kas kujundikeel on viimaste aastakümnetega muutunud? Kas patsient saab hädaolukorras üheselt aru, kust kiiret abi otsida? Nendele küsimustele püüan järgnevalt valgust heita.

Klassikaliselt on meditsiini sümbolkujunditeks Vana-Kreeka tervistusjumala Asklepiose kepp ja selle ümber keerdunud madu (vt joonis 1). Selline kombinatsioon on nii Maailma Terviseorganisatsiooni (vt joonis 2) kui ka Eesti Arstide Liidu vapi (vt joonis 3) keskmes. Tervishoiu sümbolina on laialt levinud ka Asklepiose tütre tervisejumalanna Hygieia karika ümber keerdunud madu. Eelmise riigikorra ajal kandsin isegi Tartu Ülikooli arstiteaduskonna tudengiteklil sellist märki (vt joonis 4). Praeguseks on madu ja karikas pigem proviisorite ja ravimisektori kujundid.

Et hinnata tervishoiu märke, on paslik teha lühike tagasivaade, toetudes Eesti Tervisemuseumi

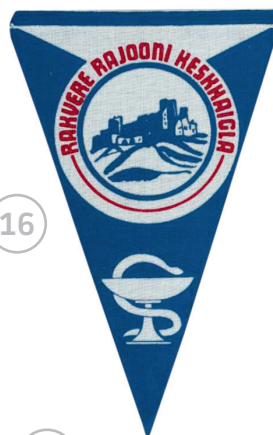
Asklepiose kuju Vatikani muuseumis

(1) rikkalikule kogule ja lahkelt avatud Eesti muuseumide veebivärvale (2). ENSVs domineerisid raviasutuste logodel ning vimplitel Asklepiose madu ja Hygieia karikas. Väga sageli oli tervishoiu sümboliks punane rist (kombinatsioonis uss-karikaga või ilma). Vastavalt asjaoludele lisati veel muidki märke. Eriti groteskse kombinatsiooni leiame Vabariikliku Laevanduse Kesksaigla (sadamahaigla või nn meremeeste haigla) vapilt, kus kujutati madu, karikat, punaseid riste ja puändina sisult mittesovetlikku, kuid vormilt rahvuslikku viikingilaeva (vt joonis 5). Alus viitas siis haigla ametkondlikule vetevalda kuuluvusele.

Uss ja karikas olid ka TÜ Kliinikumi eelkäijate (Tartu Kliinilise Haigla (vt joonis 6) ja Maarjamõisa haigla (vt joonis 7 ja 8) logode keskmes. Viljandi haigla vimplil kujutati suisa kaht karikast rüüpaavat

MITMESUGUST

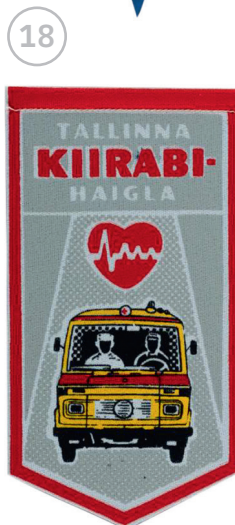

madu (vt joonis 9). Tõenäoliselt oli kujundajate eesmärgiks esteetiline sümmeetria. Tartu Linna Polikliinikus keerati roomajale üks vint veel peale, et moodustuks igavikuline „Möbiuse madu“ (vt joonis 10). Soomest puhuvate disainituulte mõjul on karikas kujundatud konjakiklaasi moodi – oli „konjakitoolide aeg“ (3).

Kui aga juhtus nii, et ehitati uus haiglamaja (nt Põlvas 1980 ja Võrus 1982), siis otse loomulikult kujutati moodsat tahukat ka haigla vimplil kombineeritult mao ja karikaga (vt joonis 11 ja 12). Kui uut maja polnud kuskilt võtta, aga haigla tähtpäev oli tulemas, siis kujundati vimpel vana haiglahoone kujutisega ning lisati punane rist (Märjamaa haigla 130. juubel 1979. aastal) (vt joonis 13). Raplas tehti aga nii, et haigla 25. juubeliaasta vimplile pandi nii uus kui vana haiglahoone ja punast risti polnudki (vt joonis 14). Juubelimärkidele seevastu istutati üdini mõistatuslik küünlaga joogi (vt joonis 15). Kas oli see kunstniku irooniline vihje näljaravi teraapilisele toimele? Rakveres oldi veelgi leidlikumad. Kuna moodsat haiglamaja polnud veel ehitatud, siis asendati haigla kujutis ordulinnuse varemetega. Meditsiiniliseks vürtsiks lisati madu-karikas (vt joonis 16).

1980. aasta olümpiamängudeks valmis Tallinna Kiirabihaigla. Asutus kujundas töötajatele rinnamärgid Moskva olümpiamängude logo vaimus – staadioniringid ümbritsesid punast risti ja moodustasid kiirabi väljakutsetelefoni numbriga 03 (vt joonis 17). Haiglale osteti valutarublade eest ka ENSV esimene Mercedes-Benz reanimobiil. Lääne autot kui Nõukogude Eesti tervishoiu argipäeva ei jätetud eksponeerimata haigla vimplitel ja kalendritel (vt joonis 18 ja 19). Ühena esimestest Eestis hakkas kiirabihaigla Mustamäel asutuse sümbolina kasutama südant ja fibrilleerivat EKG kõverat.

Elektrokardiogramm on kontuurornament ka Kingissepa Rajooni Kesksaigla vimplil. Tähelepanuväärselt muundub see haiguslikult

mustast normaalselt punaseks. Kohustusliku elemendina on olemas punane rist. Seevastu madu ja karikas on raskesti aimatavad (vt joonis 20). Saaremaaga seoses on siin sobiv esitleda Eesti Terviseuuseumi kogudes leiduvat rinnamärki, mis valmistati 1976. aastal ENSV Kingissepa (et mitte segamini ajada Leningradi oblastis asuva Kingissepaga!) Arstide Teadusliku Seltsi juubeliks (vt joonis 21). Sügaval stag-naajal julgesid saare arstid meenu-tada, et selts sai alguse juba Pätsu ajal. Igaks juhuks on juubelinumber 50 maalitud plakatlikult punaseks. Semiootiliselt huvitav detail on, et juubelimärgil on Asklepiose madu saanud selga eestimaise mürgise rästiku mustri. Ajaloost on teada, et Vana-Kreeka ravilates asklepieionides peeti mittemürgiseid nasti-kuid (*Zamenis longissimus*), kelle siksakilist mustrit küll polnud.

ENSV meditsiiniesteetika dogma-dest eristuvad oluliselt Tallinna Keskhaigla meened haigla 200. juubeliks 1985. aastal. Punase risti

20

21

22

taustale kujundati meditsiiniline megapüramiid. Küllap nähti ette Tallinna haigla ehitamise kadali-pusaagat tulevikus (vt joonis 22).

Pärast seda meenutusretke ENSV meditsiinilisse imagoloogiasse saame ajakirja järgmises numbris arutleda, kas sajandi- ja riigikorra vahetus muutis meditsiinilist märgi-ruumi.

ALLIKAD

1. <https://terviseuuseum.ee/> – joonised 2, 4, 5, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22
2. <https://www.muis.ee/>
3. <https://maakodu.delfi.ee/artikkel/79548662/soome-disaineri-legendaarne-konjakitool-vaarib-uuendamist> (vaadatud 06.02.2023)
4. Erakogu – joonised 6, 7, 8, 9, 11

Prootonpumba inhibiitorite kasutamine soodustab antibiootikumiresistentsete enterobakterite kujunemist

Maohappe produktsiooni vähen-dades võivad prootonpumba inhi-biitorid (PPI) mõjutada soole mikrobioomi ja bakterite omadusi. On esitatud andmeid, et 30–50%-l juhtudest ordineeritakse PPI-d liiga laiade näidustuste alusel ja see võib soodustada mikroobide ravimiresistentsuse teket.

Hollandis korraldatud uuringus määrati viimase 30 päeva vältel PPI-d kasutanud patsientide väljaheitest, uriinist, rögest või verest isoleeritud enterobakte-rite resistentsust beetalaktaam-antibiootikumide või karba-peneemide suhtes. Amsterdami

üliskooli haiglas ja kahes teises kõrgema etapi haiglas aastatel 2008–2021 ravitud patsientidest moodustatud kohort hõlmas 2239 erineva diagnoosiga patsienti. Neist 374 patsiendil isoleeriti beetalaktamaasi või karbapene-maasi produtseerivad (beetalak-taamantibiootikumide või karba-peneemide suhtes resistentsed) enterobakterid.

Andmete analüüsil, välistades teised võimalikud mikroobide ravimiresistentsust mõjutavad tegurid (põetav haigus, selle raskus, haiglas viibimise aeg, ebeterve eluviis jms), hinnati PPI kasutamise mõju enterobakterite resistentsusele vaadeldud anti-biootikumide suhtes. Ilmnes, et PPI kasutamise korral on võrreldes nende ravimite mittekasutamisega

48% võrra suurem risk enterobak-terite resistentsuse kujunemiseks uuritud antibiootikumide suhtes. Uuritud ravimiresistentsuse risk sõltus ka kasutatud PPI annusest: kahel korral päevas manustamise korral oli risk suurem kui ühel korral päevas manustamise korral (riskimäärade suhe HR vastavalt 1,75 ja 1,44), kuid erinevus oli statistiliselt vähe oluline.

Uuringu tulemusi arvestades tuleb PPI ordineerimisel hooli-kamalt kaaluda selle raviviisi näidustusi.

REFEREERITUD

Willems RPJ, Schut MC, Kaiser AM, et al. Association of Proton Pump Inhibitor Use With Risk of Acquiring Drug-Resistant Enterobacteriales. *JAMA Netw Open* 2023;6(2):e230470. doi:10.1001/jamanetw-open.2023.0470.

LÜHIDALT